M. Nazif Şahinoğlu: Hatıralar Makaleler, haz. Hasan Çiftçi, Mehmet Atalay, İstanbul: Beyan Yayınları, 2017. İSAM DN. 263100.

EVRAD

051152

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN 02 Kasım 2018

Vird (A., cem'i *evrâd*)[*], *tasavvufî bir ıstılah olup* isim ve sıfat olarak kullanılmış ve *başta gelmek, her zaman gidilen su veya yer, getirilen su, su payı, su-sayanların suya gitme vakti, suya giden topluluk ve develer, kuş sürüsü, ordu birliği, parça, sıtma, sıtma nöbeti* v.s, mânalara gelen bu kelime (Cevherî, *Sihâh*, Kahire, 1956, I, 546-574; Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-muhît*, Kahire, 1319, I, 357; İbn Manzûr, *LA*, Beyrut, 1968, III, 456 v.dd.), bilahere ve hususiyle İslâmiyetten sonra *Kur'ân'dan bir cüz, gecenin ibâdet için ayrılan kısmı ve her gün muayyen zamanlarda okunan Kur'ân ve yapılan zikir sayısı* mânalarını da içine almıştır (*LA*, III, 458; ez-Zebîdî, *TA*, Kahire, 1306, II, 531). Kur'ân'da sâdece gelme, suya koşan susuz kişi ve su içmek için gidilen yer mânasına kullanılan vird kelimesi (*Kur'ân*, II, 98 ve XIX, 86; krş. Kâzî Beyzâvî, *Envâru't-tenzîl*, Kahire, 1302, I, 576 ve II, 48), hadiste de tıpkı *hizb* [b. bk.] kelimesi gibi yalnız birkaç defa cüz, kısım ve Kur'ân'dan bir parça mânasına tekrarlanmıştır (İbn Hanbel, *Musnad*, Kahire, 1313, I, 32, 53; IV, 9, 353, 355. 38I. 383, krş. Muslim, *Sahîh, musâfirîn*, hadis 142; İbn Mâce, *Sunen, ikâme*, bâb 177, 178; Tirmizî, *Sunen, cum'a*, bâb 56; Ebû Dâvûd, *Sunen, Ramazân*, bâb 8, 9 ve *tatavvu'*, bâb 19; İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye fî ğaribi'l-hadîs*, Kahire, 1965, V, 173; *LA*, III, 458 ve I, 308). Istılah olarak *Vird* sâlih ve müttakî bir mü'minin kılmakla mükellef olduğu beş vakit namazın dışında, her gün yapmayı taahhüt ettiği husussî ibâdetleri için gecesinden ve gündüzünden Allah'a ayırdığı vakti ve aynı zamanda bu vakitte yapılmak üzere tarîkat büyükleri tarafından âyet ve hadislerden de bâzı parçalar alınarak meydana getirilen ve prensip olarak *hzb* diye adlandırılan hususî dua ve salâvatları da ifade eder (krş. Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kûtu'l-kulûb*, Kahire, 1961, I, 95-108, 9 v.d., 32. 42.)

Aşağıda görüleceği gibi, *vird* kelimesi *hizb* (*cem'i ehzâb*) ve zikr ([b bk.], cem'i *ezkâr*) kelimeleri yerine de kullanılmış (*LA*, I, 308; krş. IV, 310) ve zamanla birbirine muvâzî olarak her üçünün mânası genişlemiştir. *Kur'ân*, belli zaman aralıklarında hatmedilmek üzere, ashab tarafından 7 *hizb* (kısma)'e bölünmüş; daha sonra te'lif sırasına ve sûrelerin tertibine bakmadan onu, muhtelif hizblere, beşte birlere, onda birlere ve cüz'lere ayırma yoluna gidilmiş ve *Kûtu'l-kulûb* (I, 96), sâhibine göre, bu son hareket, ilk defa Haccâc b. Yûsuf'un emriyle 'Âsim el-Cehderî ve diğerleri tarafından yapılmıştır. Hasan Basrî ve İbn Sîrîn, *Kur'ân*'ı baştan sona doğru düzenli bir şekilde okumayı âdet edinmiş, *vird* hâlinde parçalara bölerek okunmasını hoş görmemiş (*LA*, III, 358; İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye*, göst. yer.), üstelik *Kur'ân*'ı beşte bir, onda bir ve cüzlere ayırmaya da karşı çıkmışlardı (*Kûtu'l-kulûb*, I, 96).

Zamanla *vird'in* muhtevası ve sayısı değişik şekillerde ele alındı. Ebû Tâlib el-Mekkî'ye göre, işçi ve memurlarla âlim ve âriflerin *vird*'leri ve bunlar için ayırabilecekleri zaman farklıdır (*Kûtu'l-kulûb*, I, 168). Kim vaktini bir âyet, bir rekât namaz, bir düşünce veya bir şehâdet kelimesi ile keserse, yani onlardan birini okur veya edâ ederse, bu onun *vird*'idir ve *vird*'lerin en kolayı, dört rekât namaz kılmak, yahut *Kur'ân*'dan bir sûre okumak, veya iyilik etmeye ve fenalıktan sakınmaya yardım hususunda bir gayrette bulunmaktır (*Kûtu'l-kulûb*, göst. yer.). Herhalde *vird*, en basit mânasıyla *Kur'ân*'ın yedide birinin (*EI*, mad. VİTR) veya daha az bir miktarının okunması ile kılınan 4 rekâtlık namazdır. Fakat çok erken zamanlarda gerek Sünnîler gerek Şiî (krş. *EI*, mad. VİTR; Kuleynî'nin *el-Kâfî*'sinden naklen) ve Hâricîlerde (krş. Ceytâlî, *el-Kenâtir el-hayrât*, III, 397-416), zâhidlik ve tasavvufa mahsus ilâve ibâdet ve âyin telâkkisi ile *vird*'e uzun ve bâzan da yorucu dua ve zikirler eklendi. Bir yandan besmele, hamdele, salvele, tesbîh, tekbîr, tehlîl, istiğfâr ve istiâzeden; diğer yandan Allah'ın isimlerinden, "Allah Hû" lafızları ile başka güzel isimlerinden (*esmâ el-husnâ'*) meydana gelen ve zaman zaman diğer ilâvelerle de zenginleşen bu zikir ve duaların, ilâhî yolculukta alınması gereken yol için müessiriyetlerinin denenmiş olduğu, her zâhid ve mutasavvıfça kabul edilmiştir. Peygamber; "bana bir kere salâvat getirene, Tanrı on kere merhamet eder" dediği (İbn Hanbel, *Musned*, III, 120, 261; II, 172, 187) ve bâzı dua ve istiğfârların okunmasını tavsiye ettiği ve bizzat kendisi de okuduğu için, *evrâd*'a birçok salâvat, dua ve istiğfâr girmiş; bunları yazanların sayısı çoğalmıştır. Daha hicrî III. ve IV. asırlarda gündüzleri 7, geceleri 5 *vird* olmak üzere, günde 12 defa *vird* okumak gerektiği ileri sürülmüş; bunların zaman, muhteva ve okunuş tarzları anlatılmıştır (*Kûtu'l-kulûb*, I, 32-42; krş. Taşköprizâde, *Mevzu'âtu'l-'ulûm*, İstanbul, 1313. II, 367 v.d., 413-430).

[*] Yeniden gözden geçirilerek basıma hazırlanan bu makale daha önce MEB *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul 1986, XIII, 318-322)'nde yayımlanmıştır.

Vird
(الاوراد)

Reşit Rızâ, Tefsîrü'l-Menâr, c. X, s. 374

22 OCAK 1995

Virdü'r-Resûl, SII, 465₁₈

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA DÖKÜMAN

Evrad

Vird - evrâd

Mubârek, et-Tasavvufü'l-İslâmî, II, 66-71

H. Kamil YILMAZ

Vird

Kazvînî, Miftâh, 136

(Vird)
Evrâd
الاوراد

Reşit Rızâ, Tefsîrü'l-Menâr, c. V, s. 154

22 OCAK 1995

Virdü'l-aktâb, SN II, 467

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA DÖKÜMAN

Evrad

2779 SCARABEL, A. Il *wird al-'aṣr* della Qādirīya: un 'commento' rituale alla *Fātiḥa*. *Yād-nāma in memoria di Alessandro Bausani*. Volume I, a cura di B.Scarcia Amoretti e L.Rostagno. Rome: Bardi, 1991 (Università di Roma "La Sapienza": Studi Orientali, X) pp.437-451

KADİRİYYE
EVRAD
51152

16 ARALIK 1993

051152

EVRÂD

1 SAFİYE ŞEYDA ERDAŞ, Halvetî Evrâdı (Vird-i Settâr)'nın Rumeli'deki okunuşu ve müzikal analizi, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2011

THE ENCYCLOPAEDIA OF ISLAM (New Edit.), Vol. XI (Fasc. 181-182), LEIDEN 2001,pp.208-210

of ʿAlī b. Abī Ṭālib as the single, explicitly designated heir and successor to Muḥammad in whom all responsibility for the guidance of the Muslims was subsequently vested. Not to acknowledge ʿAlī's *wilāya* was and is tantamount to apostasy. According to the S̲h̲īʿa, the Prophet proclaimed ʿAlī's elevation to this status at G̲h̲adīr K̲h̲umm [*q.v.*] when he uttered the famous declaration "Of whomever I am the master (*mawlā*), ʿAlī is his master". Although the Sunnīs generally admit the validity of this *ḥadīt̲h̲* (especially after it was accepted by Aḥmad b. Ḥanbal), they interpret the term *mawlā* or its equivalent here, *walī*, as meaning simply "friend" and not "master" or "guardian". By contrast, for the S̲h̲īʿa, ʿAlī was, by this pronouncement, made the guardian of the community, acting on behalf of God Himself. ʿAlī had become God's divinely chosen *walī* in a way similar to the Prophet having been God's apostle, His *rasūl*.

This doctrinal creed, which is the very core and bedrock of S̲h̲īʿism, is most succinctly expressed by successively attesting to the oneness of God, the apostleship of Muḥammad, and the guardianship of ʿAlī: *lā ilāh illā Allāh, Muḥammad rasūl Allāh, ʿAlī walī Allāh*, and this is the proper *s̲h̲ahāda* in use by the S̲h̲īʿīs throughout S̲h̲īʿa-dominated lands. This form of the *wilāyat ʿAlī* normally appears on S̲h̲īʿī official proclamations, coinage, the *ṭirāz*, and other examples of written and inscribed materials. It appears on all Fāṭimid coinage after the year 386/996 (other S̲h̲īʿī phrases were used earlier) and on the S̲h̲īʿī coins issued by Öld̲j̲eytü, to cite two fairly early examples. But, although admitted to be a proper, even essential, expression of S̲h̲īʿī piety by all mainstream authorities, it was not allowed as a component of the *ad̲h̲ān* [*q.v.*] until Ṣafawid times when this popular practice was ultimately formally accepted and declared to be *sunna*. It is now a standard part of the call to prayer among the Twelver S̲h̲īʿa.

Following the reign of ʿAlī, the *wilāya* resided in the *imāms* one after the other by virtue of designation, *naṣṣ*. The previous *imām* thereby passed it unerringly to his divinely chosen successor. Each *imām*, in turn, thus held exclusive spiritual authority over all Muslims. The *imāms* are those having power of command and whose leadership must be recognised as the *ulu 'l-amr* according to Ḳurʾān IV, 59. The adherents who recognise him and accept his guidance owe him in return the obligation of *walāya*—a term often taken as the equivalent or simply an alternate vocalisation of *wilāya* but which bears, in S̲h̲īʿī usage, the specific meaning of "devotion" and denotes the loyalty and support that is due the *imām* from his followers.

Even in classical lexicography, some authorities considered *walāya* to be the verbal noun meaning, for example, *nuṣra* "support", whereas *wilāya* is the name of the office. For the S̲h̲īʿa, this distinction attained the status of doctrine, and *walāya* is regarded as one of the pillars of Islam. Al-Kulaynī in his chapter on the *daʿāʾim* (pillars) in his *Kāfī* cites a number of *ḥadīt̲h̲s* wherein the *imāms* have enumerated these pillars—usually four, including prayer, alms, fasting, pilgrimage, plus *walāya*—and have singled out *walāya* as especially important. In the near-contemporary *Daʿāʾim al-islām* by the Ismāʿīlī jurist al-Ḳāḍī al-Nuʿmān, the author put his section on *walāya* prior to those on purity (*ṭahāra*), prayer, alms, fasting, pilgrimage, and *d̲j̲ihād*, the other six that he included.

In recent times, in the apparent absence of the true *imām*, the term *wilāya* in its S̲h̲īʿī sense has also come to apply by a series of extensions and modifications to the *wilāyat al-faḳīh* ("the guardianship of the jurist"), which is the position of the supreme leader in modern Iran. Acting as a surrogate, he holds powers similar in many respects but not exactly equivalent to those of the *imām*.

Bibliography: Kulaynī, *al-Uṣūl min al-Kāfī*, Tehran 1388/1967; al-Ḳāḍī al-Nuʿmān, *Daʿāʾim al-islām*, Cairo 1960-3; *LA*, s.v.; Abdulaziz A. Sachedina, *The Just Ruler in Shīʿite Islam*, New York 1988, index; Liyakat A. Takim, From *bidʿa* to *sunna*. The *wilāya* of ʿAlī in the Shīʿī *adhān*, in *JAOS*, cxx (forthcoming); H. Landolt, art. *Walāyah*, in *The Encyclopedia of Religion*, ed. M. Eliade, New York 1987.

(P.E. Walker)

WIRD (a., pl. *awrād*), denotes set, supererogatory personal devotions observed at specific times, usually at least once during the day and once again at night. Abū Ḥāmid al-G̲h̲azālī (d. 505/1111 [*q.v.*]), writing shortly before the establishment of formal Ṣūfī orders, designated as *awrād* seven divisions of the day and five of the night for the performance of devotions (both obligatory and supererogatory) by any pious Muslim (*Iḥyāʾ ʿulūm al-dīn*, Book X, *Kitāb tartīb al-awrād wa-tafṣīl iḥyāʾ al-layl*, Cairo 1358/1939, i, 339-73). The term often has referred to Ṣūfī devotions, where a *wird* is an arrangement of standard litanies and repeated formulae (e.g. *takbīr, tahlīl, tasbīḥ, taṣliya*) beginning with Ḳurʾān recitation. In this sense, the term may be compared to *d̲h̲ikr* and to *ḥizb*, but a distinctive aspect of *wird* is its close association with a particular spiritual guide to whom it is attributed as well as the set times for its observance. Ṣūfī *s̲h̲ayk̲h̲s* have sometimes claimed to have received their *wirds* from prophets or saints in spiritual encounters or in dreams.

J.S. Trimingham's examination of the term's origins and development within Ṣūfī contexts stipulates that *wird* has at least three different senses: (1) the *ṭarīḳa* itself; (2) "a special prayer or litany"; and (3) the "office" of the *ṭarīḳa*, meaning its distinctive doctrines and devotional-meditative discipline (*The Sufi orders in Islam*, Oxford 1971, 214). "Each *ṭarīḳa* and each order derivative has its own *awrād* composed by its leaders. These form the 'theme' of the order" (*ibid.*, 215). A Ṣūfī novice typically starts out with an assigned simple, secret *wird* and progressively is introduced to more demanding ones until, when fully initiated by "taking the *wird*" (*ak̲h̲d̲h̲ al-wird*), he or she essentially has mastered the complete system of the order.

V. Hoffman's field-based research on contemporary Ṣūfī practices in Egypt includes valuable information about *awrād* and the ways in which they are viewed by masters and disciples in various orders. She reports, for example, that it is imperative for a person to have the permission of a *s̲h̲ayk̲h̲* before reciting an order's *awrād*, because they are "believed to be so spiritually powerful that a person could go mad from reciting them without proper spiritual protection and preparation" (*Sufism, mystics and saints in modern Egypt*, Columbia, S.C. 1995, 132-3). The regular recitation of *awrād*, according to Hoffman's informants, leads to "visions and other forms of spiritual revelation and [the disciple] will develop the gift of spiritual discernment that borders on clairvoyance" (133). Communal *wird* is preferred over solitary observance. Hence if one performs one's *wird* by oneself in the morning, a communal *wird* is encouraged after the evening *ṣalāt* (*ibid.*).

There is much traditional wordplay concerning the term, because of the root *w-r-d*'s range of meanings and associations, e.g. "watering place", "access, arrival"

من الأدب الصوفي بالمغرب

في القرن التاسع الهجري

Zikir
Evrad

الأذكـــار الصوفيـــة

الوظائف و الأوراد ، الأحزاب ، الأدعية ، التصليات

Türkiye Diyanet Vakfı
İslam Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi

Dem. No:	182624
Tas. No:	297.71 ŞAH.E

د . الحسن شاهدي

2007 Rabat

23 ŞUBAT 2010

Mahmut Yücer, "Tarîkat Geleneğinde Evrâd, Hizb Ya Da Ed'iye", haz. Mustafa Kara, Süleyman Uludağ Kitabı
İstanbul-2008, s. 311-351. İSAM: 173429

29 AĞU 2008

dır. Ahlâk, merhamet ve şefkat âbidesi olan Hz. Peygamber'den her insanın alacağı dersler, ibretler, ahlâkî değerler vardır. Hz. Peygamber'in bahsettiğimiz bütün bu sahalardaki hareketlerini ilkeler düzeyinde kendi hayatımızda davranış haline getirdiğimiz oranda O'nu gerçek mânâda örnek ve model almış oluruz. Aksi takdirde Hz. Peygamber'i târihi bir şahsiyet olarak tanımaktan ileri gidemeyiz. Kısaca ahlâkî yozlaşmanın zirveye çıktığı zamanımızda Hz. Peygamber'in hayatı beşer hayatının bütün yönlerini kapsadığından O herkes için örnek ve model alınacak bir şahsiyettir.

Kaynaklar

Aclûnî, İsmail b. Muhammed (ö.1162/1748), *Keşfu'l-Hafâ* (I-II), 3. baskı, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1351.

Ahmet b. Hanbel, (ö.241/855), *Müsned* (I-VI), Çağrı Yay., İstanbul, 982(ofset).

Akgündüz Ahmet, *İslâm Anayasası*, 3.bsk., Timaş Yay., İstanbul 1991.

Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmâil, (ö.256/870), *Sahîhu'l- Buhârî* (I- VIII), Çağrı Yay., 2. baskı, İstanbul 1992, (ofset).

Canan İbrahim, *Peygamberimizin Okuma Yazma Seferberliği ve Öğretim Siyaseti*, Cihan Yay., İstanbul, 1984.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman (ö.255/869), *Sünenü'd- Dârimî*, (I -II), thk., es- Seyyid Abdullah Hâşim, Pakistan, 1984.

Ebü Dâvud, Süleymân b. el- Eş'as es- Sicistânî (ö.275/888), *Sünen-i Ebî Dâvud* (I- V), Çağrı Yay., İstanbul, 1981 (ofset).

İbnü'l Esîr el- Cezerî, Ebu'l Hasan Ali b. Muhammed (ö. 630/1232), *el- Kâmil fı't- Târîh* (I-IX), Dâru'l- Kitâbi'l- Arabî, 6.bsk., Beyrut.

İbn Hişâm, (ö.218/833), *es- Sîretü'n-Nebeviyye* (I- IV), thk., Mustafa es- Sekâ, İbrahim el-Ebyârî, Abdulhâfiz Şelebî, Dâru İhyâi't- Turâsi'l- Arabî, Beyrut, 1995.

İbn Mâce, Ebû Abdillah el- Kazvînî (ö.275/888), *Sünen* (I- II), thk., Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Daru'l Fikr, trs.

İbn İshâk (ö.151/768), *Sîretu İbn İshâk*, thk., Muhammed Hamidullah, Hayra Hizmet Vakfi, Konya, 1981.

İbn Sa'd, Muhammed (ö.230/844), *Tabakâtü'l- Kübrâ* (I- VIII), Dâru Sâdır, Beyrut, 1985.

Kâdı İyâz, Ebû'l- Fadl (ö.544/1148), *Şifâ-i Şerîf*, trc. Naim Erdoğan, Hüseyin S. Erdoğan, Çile Yay., İstanbul, 1980.

Mâlik b. Enes (ö. 179/795), *el- Muvattâ*, thk., Muhammed Fuâd Abdülbâki, trs.

Mevlânâ Şiblî, *Asr-ı Saâdet* (I-V), trc. Ömer Rıza Doğrul, Günümüz Türkçesine Uygulayan; O. Zeki Molla Mehmetoğlu, Eser Neşr., İst., 1997.

Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi* (I- II), trc., M. Said Mutlu, Salih Tuğ, İrfan Yay.,3. bsk., İstanbul, 1967.

Hz. Peygamber'in Savaşları, trc. Salih Tuğ, 2. bsk. Yağmur Yay., İstanbul, 1972.

Müslim, Ebu'l - Hüseyn, Müslim b. Haccâc (ö.261/874), *el- Câmiu's- Sahîh* (1-V), thk.,Muhammed Fuâd Abdülbâki, Dâru İhyâi't- Türâsi'l- Arabî, Lübnan, 1956.

Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (ö.303/915), *Sünen* (I- IV), Çağrı Yay., İstanbul, 1981 (ofset).

Özbek, Abdullah, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, 3. bsk., Esrâ Yay., Konya, 1994.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsâ (ö.279/892), *Sünenü't-Tirmizî* (I-V), thk., Muhammed Fuâd Abdülbâki-Ahmed Muhammed Şâkir-İ. Adve Avad, Kâhire, 1357/1938.

Şemâil- i Şerîf, trc. ve şerh: Hüsâmüddîn en- Nakşibendî, Sadeleştiren: M. Sadık Aydın, Hilal Yay., Ankara, 1976.

Yusuf el- Kardâvî, *Hz. Peygamber ve İlim*, trc. Dilaver Selvi, Şûle Yay., İstanbul 1991.

Tarîkat Geleneğinde Evrâd, Hizb Ya Da Ed'iye

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi
051152

H. Mahmut Yücer
Dr., Öğretmen

Özet

Dua bir ibâdettir. Kul onunla Allah'a yönelir ve mâsivâdan yüz çevirir. Allah (cc) Kur'ân-ı Kerim'de bazı ibadetleri mûtad zamanlara tahsis ederek, Müslümanları belirli bir ibâdet disiplinine bağlamıştır. Kurban, hac, beş vakit namaz gibi farz olan ibadetlerin yanında Hz. Peygamber de mübarek gün ve gecelerde, teheccüt ve seher vakitlerinde yapılacak ibadetleri öven bir çok tavsiyede bulunmuştur. İşte az da olsa belirli orandaki ibadetleri belirli saatlerde sürdürme çabası evrâd geleneğini oluşturmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerdeki dualar temel alınarak tarih içerisinde farklı coğrafyalarda farklı şeyhler eliyle oluşturulan tarîkat evrâdları, çoğaltılmış üzerlerine şerhler yazılmıştır. Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî bu evrâd veya hizbleri bir araya toplamış, faziletleri, okunuş şekilleri, okuma zamanları ile ilgili bilgiler vermiştir. Bazı evrâd şerhlerini eserinin hâmişinde kayd etmiştir. Çalışmamızda bu hizb veya evradlar araştırılacak, evrâd literatürü tanıtılmaya çalışılacak, şerhleri, muhteviyatları, faziletleri, okuyuş şekil ve zamanları ile ilgili bilgi verilecektir.

A- İslâm Literatüründe Dua

Dua: "Çağırmak, seslenmek, istemek; yardım talep etmek" manasındaki *da'vet* ve *da'vâ* kelimeleri gibi masdar olup, "*küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya vâki olan talep ve niyaz*" anlamında isim olarak kullanılır. İslâm literatüründe ise Allah'ın yüceliği karşısında kulun aczini itiraf etmesini, sevgi ve ta'zim duyguları içinde lütuf ve yardımını dilemesini ifade eder.

Birçok müfesirin yorumuna göre iki âyette: (En'âm, 6/52; Kehf, 18/28) İslâm'ın en önemli ibadeti olan namaz, dua kavramıyla ifade edilmiştir. Esasen İslâmî literatürde "namaz" anlamında kullanılan salât kelimesinin asıl manası da duadır. Kur'ân-ı Kerîm'de dua ile ilgili âyetler geniş yer tutar.[1] 200 kadar âyet doğrudan doğruya dua konusundadır. Ayrıca tevbe, tesbih, tahmid ve istiğfar gibi kulun Allah'a yönelişini ve O'ndan dileklerini ifade eden çok sayıda âyet de geniş anlamda dua ile alakalıdır.

Kur'ân-ı Kerîm'de Rasûlüllah'ın (s.a.v.) bazı duaları yanında[2] 100'den fazla âyette

1 Bu husustaki bir çalışma için bkz. Şadi Eren, *Kur'anda Dua*, İzmir 1994.

2 Kur'an-ı Kerim de Peygamberimiz (s.a.v)'in ve pek çok duaları zikredilmiştir. Bu duaların

محمد روّاس قلعةجي، الموسوعة الفقهية الميسّرة، المجلد الثاني،
بيروت ٢٠٠٠. ص. 1947-48. İSAM KTP DN. 81567

Evrad

وِرْدٌ:

١ ـ **تعريف:** الوِرد هو الأذكار التي يأتي بها المسلم في أوقات مخصوصة.

٢ ـ **حكمها:** تستحب المحافظة على الأوراد المأثورة، كالتسبيح والتحميد والتكبير عقب الصلوات الفرائض، ونحوها، ويستحب لمن فاته شيء منها أن يقضيه، لقوله ﷺ (من فاته شيء من ورده ـ أو قال: حزبه ـ من الليل فقرأه ما بين الفجر والظهر فكأنما قرأه في ليلته)(٢).

ويكره للمرء أن يلتزم ورداً مخصوصاً لم ترد به السنة، لا يتركه أبداً، لأن ذلك موهم بكونه من المسنونات، وعليه أن يتركه في بعض أحايينه، ويأتي به في بعضها.

(٢) مسند الإمام أحمد ١/ ٣٢ و ٥٣.

20 MAYIS 2002

Vird (54-57)

المدخل

لابن الحاج

الجزء الثالث

Türkiye Diyanet Vakfı
Kutüphanesi
İslâm Ansiklopedisi

١٤٠١ هـ - ١٩٨١ م

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Ansiklopedisi
Kütüphanesi

Kayıt No :	5434-2
Tasnif No. :	297.541 HAC.M

دار الحديث

ورد من قال ذلك لم يضره شئ حتى يرتحل من ذلك المنزل رواه مسلم

﴿فصــــل﴾ وينبغى له اذا جاء الى حل الرحل أو الى شده على الراحلة أن يسمى الله تعالى ويكثر من ذكره عز وجل لتحصل له البركة من وجهين أحدهما ذكر الله تعالى . والثانى امتثال السنة المطهرة لأن النبى صلى الله عليه وسلم كان يذكر الله فى أحيانه كلها . وينبغى له أن لايعرس على قارعة الطريق لما روى أنها مأوى الهوام بالليل

﴿فصــــل﴾ وينبغى له اذا جن عليه الليل أن يقول ما كان النبى صلى الله عليه وسلم يقوله على ماذكره أبوداود وهو (ياأرض ربى وربك الله أعوذ بالله من شرك وشر مافيك وشر ماخلق فيك وشر مايدب عليك وأعوذ بالله من أسد وأسود ومن الحية والعقرب ومن ساكن البلد ومن والد وما ولد) وينبغى له اذا خاف قوما أن يقول (اللهم انا نجعلك فى نحورهم ونعوذ بك من شرورهم) ويستحب له مع ذلك أن يكثر من دعاء الكرب وهو ما كان يقوله النبى صلى الله عليه وسلم عند الكرب (لااله الا الله العظيم الحليم لا اله الا الله رب العرش العظيم لا اله الا الله رب السموات السبع ورب الأرض ورب العرش الكريم) رواه البخارى ومسلم . وفى الترمذى أن النبى صلى الله عليه وسلم كان اذا كربه أمر قال (ياحى ياقيوم برحمتك أستغيث)

﴿فصــــل﴾ وينبغى له أنه اذا استصعبت عليه دابته أن يقرأ فى أذنها ﴿أفغير دين الله يبغون وله أسلم من فى السموات والأرض طوعا وكرها واليه يرجعون﴾ واذا انفلتت دابته نادى (ياعباد الله احبسوا) يقولها مرتين أو ثلاثا

﴿فصــــل﴾ ويستحب الحداء فى السفر لأن فيه ترويحا للنفوس وتنشيطا للدواب واشتغالا عن مشقة السفر

﴿فصــــل﴾ وينبغى له اذا كان سفره فى البحر أن يقول عند ركوبه

﴿بسم الله مجراها ومرساها ان ربى لغفور رحيم﴾ ثم يقول ﴿وما قدروا الله حق قدره والأرض جميعا قبضته يوم القيامة﴾ الآية بكمالها . فقد ورد أن من قالها حين ركوبه السفينة أمن من الغرق

﴿فصــــل﴾ وينبغى له أن يكثر من الدعاء فى سفره لنفسه ولأهله ولولده واخوانه وأصحابه ومعارفه ولولاة أمور المسلمين وخاصتهم وعامتهم بمصالح الدين والدنيا . لما ورد فى الحديث الشريف أن النبى صلى الله عليه وسلم قال (ثلاث دعوات مستجابات لاشك فيهن دعوة المظلوم ودعوة المسافر ودعوة الوالد لولده) رواه الترمذى وغيره . وينبغى له أن يحرص على فعل المعروف فى طريقه . لما ورد فى الحديث (اذا أراد الله بعبد خيرا صادف معروفه حاجة أخيه) والسفر موضع الحاجة والضرورة بل الاضطرار غالبا فيسق الماء عند الحاجة اليه اذا أمكن ويحمل المنقطع اذا تيسر له . وفيه زيادة أخرى وهى مجاهدة النفس لأن الغالب عليها الشح فى السفر مخافة احتياجها لما هو يبذله

﴿فصــــل﴾ وينبغى له أن لا يترك شيئاً من الأوراد التى كانت له فى الحضر ولا يسامح نفسه بتركها ولا يترك بعضها فى السفر بل يفعل جميع ذلك سواء كان من التوابع للفرائض أو غيرها لكن يقع الفرق بين الحضر والسفر بأن له فى السفر أن يصلى النوافل على الراحلة حيث توجهت به وكذلك الوتر الا الفرائض الخمس فانه لايصليها الا بالأرض أو فى السفينة قائما اللهم الا أن تدعو ضرورة شرعية الى صلاتها على الراحلة مثل أن يكون الموضع مخوفا أو يكون مريضا حتى أنه لو نزل بالأرض صلى جالسا بالايماء فليصل راكبا ولا ينزل لكن يومئ الى الأرض بالسجود لا الى كور الراحلة فان أومأ اليه فصلاته باطلة . وكذلك لا يجوز له أن يحرم بصلاة الفرض وهو راكب لغير القبلة وان كان مريضا حتى يستقبل بها القبلة وتوقف له

جمهورية مصر العربية
وزارة الأوقاف
المجلس الأعلى للشئون الإسلامية

DIA
6871
922.975
HAC

ابن حجر الهيتمى

تأليف الأستاذ
عبد المعز عبد الحميد الجزار

القاهرة
١٤٠١ هـ - ١٩٨١م

وقال الإمام المجمع على جلالته وإمامته أبو تراب النخشبى — رضى الله عنه — إذا ألف القلب الإعراض عن الله ، صحبته الوقيعة فى أولياء الله تعالى .

وقال الإمام العارف شاه ابن شجاع الكرمانى : ما تعبد متعبد بأكثر من التحبب إلى أولياء الله ؛ لأن محبتهم دليل على محبة الله عز وجل .

ويكفى فى عقوبة المنكر على الأولياء قوله صلى الله عليه وسلم فى الحديث الصحيح : —

« من آذى ولياً فقد آذنته بالحرب » . أى أعلمته أنى محارب له — ومن حارب الله لايفلح أبداً . وقد قال العلماء : لم يحارب الله عاصياً إلا المنكر على الأولياء ، وآكل الربا ، وكل منهما يخشى عليه خشية قريبة جداً من سوء الخاتمة إذ لايحارب الله إلا كافراً .

وعلى هذا يقول الهيتمى : إنا نعتقدهم ونحبهم ، ومن أحب قوماً حشر معهم (١) .

إياك أن تنتقد على السادة الصوفية :

يرى ابن حجر الهيتمى إلى أنه ينبغى للانسان حيث أمكنه عدم الانتقاد على السادة الصوفية ، وأن يسلم لهم أحوالهم ما وجد لهم محملا صحيحاً ، يخرجهم عن ارتكاب المحرم (٢) .

أصل أوراد الصوفية :

يذكر ابن حجر أن أوراد الصوفية التى يقرأونها بعد الصلوات على حسب عاداتهم فى سلوكهم لها أصل أصيل ، حيث روى البيهقى عن أنس — رضى الله عنه — أن النبى — صلى الله عليه وسلم — قال : لأن اذكر الله تعالى مع قوم بعد صلاة الفجر إلى طلوع الشمس أحب إلى من الدنيا وما فيها ، ولأن أذكر الله تعالى مع قوم بعد صلاة العصر إلى أن تغيب الشمس أحب إلى من الدنيا وما فيها .

---

(١) المرجع السابق ٢٨٤ — ٢٨٥ .
(٢) المرجع السابق : ٦٩ .

FASI

Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslâm Ansiklopedisi

محمد الباقر الكتاني

ترجمة

الشيخ محمد الكتاني

الشهيد

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Ansiklopedisi
6234
Tasnif No.: 922.97 KIT

Vird (46-66)

وهى المسماة بأشرف الأمانى
فى ترجمة الشيخ سيدى محمد الكتانى

الوصل الرابع فى جملة من أوراده

قبل ان اذكر جملة من اوراده واذكاره التى كان يلقنها لتلامذته ومحبيه أورد كلاما نفيسا للامام ابن قيم الجوزيه رحمه الله فى موضوع الذكر نقلا من كتابه النفيس مدارج السالكين ، شرح منازل السائرين (1) ونصه:

(ومن منازل اياك نعبد واياك نستعين منزلة الذكر وهى منزلة القوم الكبرى التى منها يتزودون وفيها يتجرون، واليها دائما يترددون والذكر منشور الولاية الذى من اعطيه اتصل ، ومن منعه عزل .

وهو قوت قلوب القوم التى متى فارقها صارت الاجساد لها قبورا ، وعمارة ديارهم فمتى تعطلت عنه صارت بورا ، وهو سلاحهم الذى يقاتلون به قطاع الطريق ، وماؤهم الذى يطفئون به التهاب الحريق ، ودواء اسقامهم الذى متى فارقهم انتكست منهم القلوب ، والسبب الواصل والعلاقة التى كانت بينهم وبين علام الغيوب .

اذا مرضنا تداوينا بذكركم　　فنترك الذكر احيانا فننتكس

به يستدفعون الافات ، ويستكشفون الكربات ، وتهون عليهم به المصيبات، اذا اظلهم البلاء فاليه ملجأهم ، واذا نزلت بهم النوازل فاليه مفزعهم ، فهو رياض جنتهم التى فيها يتقلبون ، ورؤوس اموال سعادتهم التى بها يتجرون ، يدع القلب الحزين ضاحكا مسرورا ، ويوصل الذكر الى المذكور بل يدع الذاكر مذكورا ، وعلى كل جارحة من الجوارح عبودية مؤقتة ، والذكر عبودية القلب واللسان وهى غير مؤقتة ، بل هم يامرون بذكر معبودهم ومحبوبهم ، فى كل حال قياما وقعودا وعلى جنوبهم ، فكما ان الجنة قيعان وهو غراسها ، فكذلك القلوب بوارا خرابا وهو عمارتها واساسها ، وهو جلاء القلوب وصقالها ودواؤها اذا غشيها اعتلالها ، وكلما ازداد الذاكر فى ذكره استغراقا ، ازداد المذكور محبة ، والى لقائه اشتياقا واذا واطأ فى ذكره قلبه للسانه نسى فى جنب ذكره كل شىء ، وحفظ الله عليه كل شىء ، وكان له عوضا من كل شىء ، به يزول الوقر عن الاسماع ، والبكم عن الالسن ، وتنقشع

---

(١) منازل السائرين كتاب جليل لشيخ الاسلام ابى اسماعيل عبد الله بن محمد بن على الهروى الصوفى المتوفى سنة ٤٨١